УДК 613:614.4: 616 – 036.22
DOI https://doi.org/10.11603/1681-2786.2026.2.16395

П. О. БРАГІНСЬКИЙ

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОТРЕБИ РОЗГЛЯДУ СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИМ ВИКЛИКАМ ЯК КОМПЛЕКСНОМУ ЯВИЩУ В СИСТЕМІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика, м. Київ, Україна

Мета: обгрунтувати необхідність розгляду стратегій протидії епідеміологічним викликам як комплексного феномену, що виходить за межі суто медичної проблематики та охоплює правові, економічні, управлінські та соціальні аспекти, зокрема шляхом посилення підходу єдине здоров'я.

Матеріали і методи. У дослідженні використано загальнонаукові методи аналізу та синтезу, порівняльний аналіз міжнародних нормативних актів (зокрема Пандемічної угоди ВООЗ), наукової літератури щодо наслідків пандемії COVID-19. Матеріалами дослідження слугували публікації у наукових фахових виданнях щодо проблематики протидії пандемії COVID-19. Використано бібліосемантичний та інформаційно-аналітичний методи дослідження.

Результати. У статті розглянуто новий міжнародний договір ВООЗ про запобігання пандеміям та його значення для України. Проаналізовано історичний досвід та сучасні виклики, пов'язані з глобалізацією інфекційних хвороб. Визначено, що реагування на пандемії вимагає від урядів складного балансування між протиепідемічними заходами та збереженням економічної стабільності й дотриманням прав людини. Висвітлено проблеми кризи довіри до міжнародних інституцій та посилення ролі національних держав під час пандемії COVID-19. Окрему увагу приділено політизації управління охороною здоров'я та впливу дезінформації.

Висновки. Доведено, що ефективна протидія майбутнім пандеміям можлива лише за умови впровадження мультисекторального підходу, який поєднує медичні заходи з економічними стимулами, правовим захистом та ефективною комунікацією. Відновлення довіри суспільства та міжнародна співпраця є ключовими елементами глобальної стійкості. Розвиток підходу єдине здоров'я є важливим для посилення системи громадського здоров'я.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: пандемія; COVID-19; ВООЗ; громадське здоров'я; державне управління; права людини; економічна безпека; міжнародна співпраця.

Вступ. Після понад чотирьох років інтенсивних переговорів держави-члени Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) нарешті досягли консенсусу щодо нового договору про запобігання пандеміям, підготовку до них та реагування на них. Розпочаті у 2021 році, переговори щодо умов юридично обов'язкової угоди були суттєво затримані через кілька спірних питань, зокрема щодо того, як забезпечити рівний доступ до вакцин, лікування та діагностики, особливо для країн з низьким та середнім рівнем доходу.

Коментуючи підписання Україною Пандемічної угоди ВООЗ, Міністр охорони здоров'я України Віктор Ляшко зазначив: "Наступна пандемія – це не питання "чи", а питання "коли". І світ має бути готовим. Україна підтримує міжнародні ініціативи, які допоможуть зберегти життя людей, забезпечити справедливий доступ до медичних засобів і зміцнити національні системи охорони здоров'я".

Мета цієї роботи: окреслення потреби відпрацювання стратегічних підходів до протидії епідеміологічним викликам, розгляд пандемії як сукупності факторів, що включають освіту, медицину, урядування, право, економіку та соціологію, а також окреслення шляхів побудови стійкої моделі реагування.

Матеріали і методи. Дослідження ґрунтується на аналізі документів ВООЗ, наукових публікацій щодо наслідків COVID-19 та оцінці управлінських рішень різних держав під час кризи. Використано міждисциплінарний підхід для оцінки впливу епідемій на соціально-економічні системи. Проведене дослідження включає: загально наукові методи, бібліосемантичний та інформаційно-аналітичний методи дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Людство стикається з епідеміями та пандеміями, які не раз змінювали хід історії та геополітичний ландшафт планети. протягом усієї історії. Підстав вважати, що глобальні пандемії не будуть повторюватись, жодних немає. А тому вкрай актуальною є розробка моделей реагування на виклики, пов'язані зі стрімким поширенням інфекційних хвороб із урахуванням впливу пандемії не як суто медичного виклику, а як сукупності факторів, що

© П. О. Брагінський, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

включають в себе освіту, медицину, урядування, право, економіку та соціологію.

Сучасний рівень глобалізації стирає кордони, що впливає на поширення епідемій. Жодна країна не може назвати себе "островом", який убезпечений від епідемії чи впливу пандемії. А тому, найважливіше для країни – це дії, вжиті урядом для мінімізації негативного впливу на все суспільство.

Тому, знаходячись на етапі "перерви" між глобальними викликами, слід готуватися вже зараз до майбутніх ризиків, оглядаючись на успіхи й помилки минулого.

Глобальна співпраця та побудова стійкої моделі стає важливою для реагування на виклики, пов'язані зі стрімким поширенням особливо небезпечних інфекційних хвороб. Усі країни та уряди повинні бути більш толерантними один до одного в пошуку культурного та політичного консенсусу для спільного подолання пандемії [1].

Реагуючи на виклик, пов'язаний із епідемією або пандемією, уряд держави вимушений балансувати в різних сферах. При чому, мова йде як про баланс заборон, так і баланс стимулів: співпраці у науковій та технічній сфері, розподілу ресурсів, програм економічного стимулювання.

Система охорони здоров'я повинна реагувати на поширення хвороби, проте лікування населення потребує додаткових фінансових витрат. Фінансова система має забезпечити витрати на охорону здоров'я та спроможність держави, проте економіка зупиниться, якщо суспільство не буде мати достатньої мобільності внаслідок протиепідемічних заходів. Протиепідемічні заходи мають обмежити поширення хвороби в розумний спосіб, проте не будь-яке розумне обмеження відповідає доктрині захисту прав людини та основоположних свобод. Все це знаходиться під парасолькою комунікації й взаємодовіри уряду, науковців та громадськості. Превенція поширення інфекційних хвороб може потребувати витрат на наукові дослідження, проте, це призводить до зменшення фінансування в інших сферах.

Власне тому, ВООЗ приймаючи пандемічну угоду, у преамбулі наголосив на важливості забезпечення політичної відданості, ресурсного забезпечення та дій шляхом багатосекторальної співпраці для запобігання пандеміям, забезпечення готовності, реагування та відновлення систем охорони здоров'я, підтверджуючи важливість багатосекторальної співпраці на національному, регіональному та міжнародному рівнях для захисту здоров'я людини. ВООЗ визнав важливість побудови довіри та забезпечення своєчасного обміну інформацією, запобігання дезінформації, неправдивій інформації та стигматизації.

Криза громадського здоров'я, викликана пандемією COVID-19, вимагала багаторівневої координації, і такі організації, як ВООЗ, повинні були відіграти ключову роль. Аналогічно, багато хто закликав до міжнародної колективної відповіді на каскадні економічні наслідки закриття цілих секторів та міст. Однак невдовзі стало очевидним, що COVID-19 посилив відродження державної влади та ще більше послабив багатосторонні інституції. Справді, на ранніх стадіях епідемії простежувалась видимість міжнародної співпраці, проте надалі вона час від часу зникла [2].

США різко розкритикували ВООЗ, а потім скоротили фінансування. Та, як наслідок, у 2025 вийшли зі складу організації. Національні органи влади поспішили закрити кордони та забезпечити достатнє постачання медичного обладнання, тоді як держави обмежили експорт та використали свої багатонаціональні корпорації для перенаправлення поставок на місцеві ринки. Країни залучали служби зовнішньої розвідки для таємного придбання апаратів штучної вентиляції легень та інших матеріалів, ймовірно організовували крадіжки наукових досліджень. ЄС майже повністю не зміг відреагувати злагоджено, зокрема щодо політики подорожей та карантину, а також надання медичної та фінансової допомоги сильно постраждалим районам.

COVID-19 також вплинув на світові торговельні та інвестиційні інституції, прискоривши процеси роз'єднання, які вже тривали. Боун (2020) [3] стверджує, що COVID «розпалює новий тиск на протекціонізм», і зазначає, що все більше країн використовують надзвичайну ситуацію в галузі охорони здоров'я, щоб обійти правила Світової організації торгівлі та укладати прямі контракти та субсидії вітчизняним фірмам. Масові перебої також схоже надають Великій Британії прикриття для руху до жорсткішого Brexit.

У довгостроковій перспективі протиепідемічні заходи вказують на напругу між фінансовим тиском на виживання та визнанням залежності бізнесу від ширшого оточення. Вирішення цієї напруги є питанням для досліджень, як і те, чи змінює епідеміологічний виклик акценти, наприклад, на здоров'я та стійкість громади [4].

COVID-19 спричинив запровадження низки суворих управлінських заходів, масштаби, деструктивний характер та нав'язливість яких були безпрецедентними в мирний час. Надзвичайні положення, які придушували більшу частину ділової та соціальної активності, були напрочуд добре сприйняті протягом перших тижнів, але народний опір зріс, оскільки ці заходи спричинили посилення економічних труднощів та соціальних потрясінь. Обмеження, пов'язані з COVID-19, мали тенденцію посилювати існуючу класову нерівність, оскільки керівні працівники здебільшого продовжували працювати дистанційно, тоді як багато працівників сфери послуг та фізичної праці були відправлені у відпустку або продовжували працювати в небезпечних для здоров'я умовах.

Карантинні заходи та заходи відстеження контактів для боротьби з COVID-19 посилили загрозу порушення прав на недоторканність приватного життя, пересування та вираження поглядів. Деякі держави розробили суперечливі системи відстеження на основі телефонних дзвінків, щоб вказувати хто з ким зустрічався. Ізраїль мобілізував свою службу внутрішньої безпеки для моніторингу всього населення за допомогою систем, які раніше обмежувалися конкретними загрозами безпеці. COVID використовувався як причина для подальшого обмеження імміграції та відтермінування або скасування виборів у багатьох країнах (Wallace and Palder, 2020)[5].

Політизація управління COVID-19 навколо існуючих розбіжностей вражає. У дивовижній паралелі зі зміною клімату уряди окремих країни неодноразово стверджували, що вірус є обманом або перебільшується ЗМІ. Праві ЗМІ в Європі та США зображували обмежувальні заходи як надмірні, а носіння масок – як загрозу мужності та індивідуальному вибору. Демонстрації проти обмежень у Берліні та інших місцях пов'язували з крайніми правими групами, тоді як теорії змови, що підживлюються такими групами, як QAnon, процвітали в соціальних мережах.

Тому, не слід також нехтувати цими ризиками. Ключовими питаннями для дослідження стратегії протидії викликам є взаємодія із популістськими рухами, стратегії нормалізації державних заходів (Vieten, 2020)[6].

Хоча держави відновили свою владу під час кризи COVID-19, ширший вплив на відносини між державою, бізнесом та громадянським суспільством залишається незрозумілим. Держави застосували безпрецедентні повноваження, проте суттєво не розширили інфраструктуру охорони здоров'я та не придбали частки в компаніях, які отримують фінансову допомогу. Обмеження, пов'язані з COVID, збільшили доходи великих технологічних компаній, водночас завдавши шкоди або призвівши до банкрутства багатьох менших компаній, які більше залежать від традиційної економіки. Ця підвищена концентрація, ймовірно, призведе до політичної та ринкової влади над споживачами, робочою силою та урядом[7].

При всіх цих факторах, другий звіт розслідування COVID-19 виявляє брак "системного лідерства"[8]. Аналізуючи досвід протидії викликам, автори вважають, що керівні структури намагалися перейти від ієрархічного урядування – та єдиних концепцій підзвітності, зосереджених навколо окремих міністрів та їхніх департаментів – до більш мережевої культури, яка дає людям змогу долати секторальні та юрисдикційні кордони. Дані свідчать про те, що відносний успіх деяких країн у подоланні COVID-19 був пов'язаний з їхньою здатністю застосовувати підхід «цілісного уряду»[9]. Наприклад, Нова Зеландія мала єдиний координаційний урядовий центр із міцними операційними зв'язками з місцевими службами та підтримкою соціального забезпечення[10].

Висновки. Отже, аналіз стратегії протидії епідеміологічним викликам свідчить, що сучасна пандемія перестає бути суто медичною проблемою, перетворившись на «тотальний» феномен, який випробовує на міцність усі інститути держави та глобального устрою. Досвід COVID-19 продемонстрував небезпечну вразливість міжнародної співпраці.

Таким чином ухвалення Пандемічної угоди ВООЗ є критично важливим кроком, проте успіх майбутнього реагування залежатиме не лише від юридичних зобов'язань, а й від здатності урядів знайти баланс між безпекою та правами людини, між економічним виживанням та соціальною справедливістю. Готовність до наступної пандемії вимагає не лише накопичення медичних ресурсів, а й розбудови суспільної довіри, боротьби з дезінформацією та обмеження монопольного впливу технологічних гігантів. Тільки комплексний, багатосекторальний підхід, заснований на уроках минулих помилок, дозволить людству трансформувати стан «перерви» між кризами у фундамент тривалої глобальної стійкості.

Перспективи подальших досліджень. Важливим напрямом подальших розробок є вивчення взаємодії державних інституцій, громадянського суспільства та приватного сектору. Моделювання взаємодії та побудова засад повноважень і оперативності прийняття рішень з урахуванням політичного і економічного ландшафту соціуму має стати базою для підготовки до реагування на виклики майбутньої хвороби "X".

Інформація про фінансування. Дослідження виконано без зовнішнього фінансування за рахунок власних коштів автора.

Інформація щодо наявності/відсутності конфлікту інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Внесок авторів (згідно з таксономією CRediT). П. О. Брагінський: концептуалізація, методологія, дослідження, формальний аналіз, проведення дослідження, підготовка початкового тексту.

Відповідність нормам біоетики. Дослідження носить теоретичний та інформаційно-аналітичний характер, не передбачає залучення пацієнтів, використання біоматеріалів або проведення клінічних випробувань, а тому не потребує затвердження протоколом комісії з біоетики.

Інформація про доступність первинних даних. Первинні дані, проаналізовані в цьому дослідженні (міжнародні угоди та звіти ВООЗ), є загальнодоступними у відкритих джерелах.

Список літератури

1. Li J., Guo K., Viedma E. H. et al. Culture versus Policy: More Global Collaboration to Effectively Combat COVID-19. *The Innovation*. 2020. Vol. 1, No. 2. P. 100023. DOI: https://doi.org/10.1016/j.xinn.2020.100023.
2. Levy D. L. COVID-19 and global governance. *Journal of Management Studies*. 2020. Vol. 58, No. 2. P. 562. DOI: https://doi.org/10.1111/joms.12654.
3. Bown C. COVID-19 could bring down the trading system. *Foreign Affairs*. 2020. Vol. 28. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-04-28/covid-19-could-bring-down-trading-system
4. He H., Harris L. The impact of Covid-19 pandemic on corporate social responsibility and marketing philosophy. *Journal of Business Research*. 2020. Vol. 116. P. 176–182. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.05.030.
5. Wallace J., Palder D. The coronavirus is delaying elections worldwide. *Foreign Policy*. 2020. URL: https://foreignpolicy.com/2020/05/22/coronavirus-electionspostponed-rescheduled-covid-vote (дата звернення: 29.01.2026).
6. Vieten U. M. The "new normal" and "pandemic populism": The COVID-19 crisis and anti-hygienic mobilisation of the far-right. *Social Sciences*. 2020. Vol. 9, No. 9. P. 165. DOI: https://doi.org/10.3390/socsci9090165.
7. Griffin R. Is the Covid-19 pandemic a victory for big tech? *Sciences Po Chair Digital, Governance and Sovereignty*. 2020. Aug 13. URL:https://www.sciencespo.fr/public/chaire-numerique/en/2020/08/13/is-the-covid-19-pandemic-a-victory-for-bigtech/
8. Cairney P., Toomey C. So you want to be a systems leader? *Policy Design and Practice*. 2025. Vol. 8. P. 393–407. DOI: https://doi.org/10.1080/25741292.2025.2545667.
9. Lessons from Covid-19: Main Report / New Zealand Royal Commission on Covid-19. 2024. URL: https://www.covid19lessons.royalcommission.nz/reports-lessons-learned/main-report (дата звернення: 29.01.2026).
10. Flinders M., Cairney P., Elliott I. C. Delivering change after the UK covid inquiry. *BMJ*. 2026. Vol. 392. P. s18. DOI: https://doi.org/10.1136/bmj.s18.

References

1. Li, J., Guo, K., Viedma, E. H., et al. (2020). Culture versus Policy: More Global Collaboration to Effectively Combat COVID-19. *The Innovation, 1*(2), 100023. https://doi.org/10.1016/j.xinn.2020.100023
2. Levy, D. L. (2020). COVID-19 and global governance. *Journal of Management Studies, 58*(2), 562. https://doi.org/10.1111/joms.12654
3. Bown, C. (2020). COVID-19 could bring down the trading system. *Foreign Affairs, 28*. Retrieved from: https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-04-28/covid-19-could-bring-down-trading-system
4. He, H., & Harris, L. (2020). The impact of Covid-19 pandemic on corporate social responsibility and marketing philosophy. *Journal of Business Research, 116*, 176–182. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.05.030
5. Wallace, J., & Palder, D. (2020). The coronavirus is delaying elections worldwide. *Foreign Policy*. Retrieved from: https://foreignpolicy.com/2020/05/22/coronavirus-electionspostponed-rescheduled-covid-vote
6. Vieten, U. M. (2020). The "new normal" and "pandemic populism": The COVID-19 crisis and anti-hygienic mobilisation of the far-right. *Social Sciences, 9*(9), 165. https://doi.org/10.3390/socsci9090165
7. Griffin, R. (2020, August 13). Is the Covid-19 pandemic a victory for big tech? *Sciences Po Chair Digital, Governance and Sovereignty*. Retrieved from: https://www.sciencespo.fr/public/chaire-numerique/en/2020/08/13/is-the-covid-19-pandemic-a-victory-for-bigtech/
8. Cairney, P., & Toomey, C. (2025). So you want to be a systems leader? *Policy Design and Practice, 8*, 393–407. https://doi.org/10.1080/25741292.2025.2545667
9. New Zealand Royal Commission on Covid-19. (2024). *Lessons from Covid-19: Main Report*. Retrieved from: https://www.covid19lessons.royalcommission.nz/reports-lessons-learned/main-report
10. Flinders, M., Cairney, P., & Elliott, I. C. (2026). Delivering change after the UK covid inquiry. *BMJ, 392*, s18. https://doi.org/10.1136/bmj.s18

THE URGENCY OF CONSIDERING STRATEGIES FOR COUNTERING EPIDEMIOLOGICAL CHALLENGES AS A COMPLEX PHENOMENON IN THE PUBLIC HEALTH SYSTEM

P. O. BRAHINSKYI
Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Purpose: To substantiate the necessity of considering strategies for countering epidemiological challenges as a complex phenomenon that extends beyond purely medical issues and encompasses legal, economic, managerial, and social aspects, particularly by strengthening the "One Health" approach.

Materials and Methods: The study employs general scientific methods of analysis and synthesis, a comparative analysis of international regulatory acts (specifically the WHO Pandemic Agreement), and scientific literature regarding the consequences of the COVID-19 pandemic. The research materials included publications in specialized scientific journals regarding response to COVID-19. Bibliosemantic and information-analytical research methods were utilized.

Results: The article examines the new WHO international treaty on pandemic prevention and its significance for Ukraine. Historical experience and modern challenges related to the globalization of infectious diseases are ana-

lyzed. It is determined that responding to pandemics requires governments to perform a complex balance between anti-epidemic measures, the preservation of economic stability, and the observance of human rights. The problems regarding the crisis of trust in international institutions and the strengthening of the role of nation-states during the COVID-19 pandemic are highlighted. Special attention is paid to the politicization of healthcare governance and the influence of disinformation.

Conclusions: It is demonstrated that effective countering of future pandemics is possible only through the implementation of a multisectoral approach that combines medical measures with economic incentives, legal protection, and effective communication. Restoring public trust and international cooperation are key elements of global resilience. The development of the "One Health" approach is crucial for strengthening the public health system.

KEY WORDS: pandemic; COVID-19; WHO, public health; public administration; human rights; economic security; international cooperation.

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

Відомості про автора:
Брагінський Павло Олександрович – аспірант кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л Шупика; ORCID https://orcid.org/0009-0007-5548-8006

Електронна адреса для листування: pavelbraginskiy@gmail.com